

HAMZA-NÂME'NİN 71. CİLDİNDE SÖZ VARLIĞI

Celal ERYİĞİT*

Meriç GÜVEN**

ÖZET

Eski Anadolu Türkçesi, birçok tercüme ve telif eserin yazıldığı bir dönemdir. Hamzavî tarafından yazılan Hamza-nâmeler tarih, coğrafya, savaş sanatları, geleneksel halk edebiyatı gibi birçok disiplini barındırması açısından dönemin önemli eserleri arasındadır. Eser, hem yazıldığı hem istinsah edildiği dönemin dil özelliklerini yansıtmakta ve geniş bir söz varlığı barındırmaktadır. Söz varlığı, bir dilin kendi öğelerini içeren, bunun yanında yabancı unsurların da dile girdiği sözler bütünüdür. Söz varlığıyla ilgili onlarca çalışma yapılmıştır. Tarihi metinlerin söz varlığıyla ilgili yapılması gereken çok iş vardır. Dolayısıyla birçok eserde söz varlığını saptama çalışmaları yapmak, her geçen gün daha da önemli hale gelmektedir. "Hamza-nâme'nin 71. Cildinde Söz Varlığı" adlı bu çalışma, Hamza-nâmelerin söz varlığı unsurlarını ortaya dökmek ve bu bağlamda yapılan diğer çalışmalara katkı sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle eserin içeriği ve genel söz varlığı hakkında bilgiler verilmiştir. İnceleme bölümünde metindeki argo, atasözü, deyim, ikileme ve kalıp söz unsurları belirlenmiş ve bunların metinde yer aldıkları sayfa ve satır numaraları yanlarına yazılmıştır. Sonuç bölümünde sayısal değerlerle işaretlenen söz varlığı unsurları, eserin telif ve istinsah edildiği dönemin dil özellikleri ile karşılaştırılarak kayıt altına alınmıştır. Çalışmada 364 deyim, 156 ikileme, 49 kalıp söz, 14 argo söz ve 5 atasözü tespit edilmiştir. Günümüzdekinden farklı nitelik taşıyan söz varlığı unsurları ve orijinal söz varlığı unsurları aynı tabloda karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hamza-nâme, Söz Varlığı, Eski Anadolu Türkçesi

VOCABULARY IN VOLUME 71 OF HAMZA-NÂME

ABSTRACT

Old Anatolian Turkish is a period in which many translations and copyrighted works were written. Hamza-nâmes written by Hamzavî are among the important works of the period in terms of containing many disciplines such as history, geography, martial arts and traditional folk literature. The work reflects the language characteristics of the period in which it was written and copied and contains a wide vocabulary. Lexicology is a set of words that contain the elements of a language, as well as the words in which foreign elements enter the language. There have been dozens of studies on lexicology. There is a lot of work to be done about the vocabulary of historical texts. Therefore, it is becoming more and more important to carry out studies to determine the vocabulary in many works. This study named "Vocabulary in Volume 71 of Hamza-nâme" has been prepared in order to reveal the vocabulary elements of Hamza-nâmes and to contribute to other studies in this context. In this direction, firstly, information about the content and general vocabulary of the work is given. In the analysis section, the slang, proverb, idiom, reduplication and formulaic elements in the text were determined and the page and line numbers in which they were included in the text were written next to them.

* Doktora Öğrencisi, Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
e-posta: celaleryigit@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1385-7620

** Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
e-posta: meric.guven@usak.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2533-5272

Gönderilme Tarihi: 16 Ekim 2021

Kabul Tarihi: 28 Aralık 2021

In the conclusion part, the vocabulary elements marked with numerical values were recorded by comparing them with the language characteristics of the period in which the work was copyrighted and copied. In the study, 364 idioms, 156 reduplications, 49 phrases, 14 slang words and 5 proverbs were identified. Vocabulary elements and original vocabulary elements, which are different from today's, are shown in the same table comparatively.

Keywords: Hamza-nâme, Vocabulary, Old Anatolian Turkish

Giriş

XIII-XV. yüzyıllar arasında Anadolu ve Rumeli’de varlık gösteren, Oğuz-Türkmen lehçesi esasında oluşan yazı dili, Eski Anadolu Türkçesi, Eski Oğuz Türkçesi, Eski Osmanlıca veya Eski Türkiye Türkçesi şeklinde adlandırılır. Günümüzde Anadolu ve Rumeli’de çok sayıda yazma eseri mevcut olan Eski Anadolu Türkçesi, dil yapısı açısından gelişen ve zenginleşen kıymetli bir evre olduğu gibi, Türk dili tarihi bakımından da önemli bir konuma sahiptir (Korkmaz, 2004: 471). Metin açısından oldukça zengin olan bu dönemde farklı alanlarda çeşitli türde eserler yazılmıştır. Bu eserlerden birisi de bu dönemde yazıya geçirilen Hamza-nâmelerdir. Asıl olarak Arap kaynaklı olan bu eserler, peygamberin amcası ve süt kardeşi Hz. Hamza’nın hayatı ve kahramanlıkları etrafında anlatılan dinî ve destani hikâyeleri içerir. Hikâyeler, ilerleyen zamanlarda Farsların etkisiyle Türkler arasında da yayılmıştır. Türklerde Hamza-nâme adıyla bilinen bu eserler, Araplarda Sîretü Hamza, Esmârü’l-Hamza; Farslarda Kıssa-i Emîr Hamza, Kitâb-ı Rümûz-ı Hamza, Dâstân-ı Emîr Hamza şeklinde maruftur (Yelten, 2013: 180).

Hamza-nâmeler, millî bir vasıf taşımamasına rağmen Türkler tarafından benimsenmiş ve Türk halkı arasında uzun yıllar anlatılagelmiştir. Türk halkının İslam inancına karşı beslediği sevginin ve o inancın gerektirdiği hürmet ve itibarın yanında hikâyelerde din uğrundaki cihat ve gaza temeline dayanan bir anlayışın olması, Hamza-nâmelerin sahiplenilmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bunun yanında Hz. Hamza’nın yiğitliği, dürüstlüğü ve her durumda güçsüzün yanında bulunması, Türk halkının kendi karakterini onun şahsına denk düşürmesi de bu tesahupta, benimseyip sahip çıkmada etkili olmuştur (Albayrak, 1997: 517).

Hamza-nâmeler 72 ciltten oluşmaktadır. 71. cildin nüshası İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Nadir Eserler Kütüphanesinde 2496 numara ile kayıtlıdır. Bu cildin tespit edilen başka nüshası bulunmamaktadır (Yelten, 2013: 158). Eser, Arap harfleriyle yazılmış, hareke ve noktalama işaretleri kullanılmamıştır. Mensur olarak kaleme alınmıştır. Metin kısmı 115 varaktır. Hicri 16 Zilkade 1293 (Miladi 3 Aralık 1876) tarihinde Hafız Edhem tarafından istinsah edilmiştir. Müstensih, eserin 103b sayfasında 6 ile 12. satırlar arasında bunu şöyle belirtmektedir: *Her ne kadar kuşûr var ise ‘afv idesiz 16 Zi İka’de 1293 işbu Hamza-nâme kırâ’at iden karındaşlar bu cildi tamâmen yazdum sizlerden recâ iderem ki biz günâhkâr karındaşınıza bir hayr du ‘â yâd idesiz andan kitâbı tamâmen kırâ’at eyledükde cümle şehîd olan gâziler ve pehlevânlaruñ ruh-ı tayyibeleri-çün hayr du ‘â idüp dañı gazkan halvâ bişürüp fî-sebîli İllâh firâvân eylesiñüz dañı eksiklik var ise ‘afv itmenize recâ ve niyâz iderem temmet ‘ül kitâb Hâfız Edhem.*

Hamza-nâme'nin ana konusu ve düşünce yapısı, İslam inancının yayılmasıdır. İslami değerlerin gerekli ve önemli olduğunun işlendiği bu eserlerde, İslam uygarlığının her yere yayılması temel hedef olarak belirlenmiştir. Eser sistematik olarak düzenlenen ve destan, savaş teknikleri, tarih ve coğrafya gibi birçok disiplini bir arada bulunduran ansiklopedi (bilgiler) benzeri kitaptır. Hamza-nâmelerin ansiklopedik vasıf özelliği kazanmasında eserin efsane, destan, tarih, halk edebiyatı, dil ve genel kültür gibi birçok bilgi bütünü barındırmış olması etkili olmuştur. Hamza-nâmeler bu özellikleriyle söz varlığı zengin eser karakteri de taşımaktadır (Adıgüzel, 2021: 5-6).

Birbirinin devamı olan hikâyelerden örülü bu eser, Hz. Hamza'nın hayatından yola çıkarak onun karakteri ve tarihî seciyesi etrafında gelişir. Kimi yerde onu tecrübe alanını aşan ve doğüstü bir şahsiyete büründüren anlatımlara rastlanır. Hikâyelerin anlatımında bazı bölüm geçişleri arasında boşluk oluşmakta hatta aynı olay esnasında bile bu boşluklar görülmektedir. Genel olarak dinî unsurların hâkim olduğu eserde yer yer gerçeğe dayalı olmayan hayalî fantastik unsurlar da göze çarpmaktadır. Kaf Dağı, cin, peri gibi motiflere sıkça rastlanır.

1. Söz Varlığı

Söz varlığı, Türkçe Sözlük'te "*bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, vokabüler, kelime hazinesi*" şeklinde açıklanır (2011: 1807). Aksan (2018: 15) söz varlığını "*Yalnızca o dilin kelimelerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü*" şeklinde izah eder. Banguoğlu (2015: 144) da söz varlığını "*Söz varlığı denilince akla bir dilin sahip olduğu bütün sözleri gelir.*" şeklinde ifade eder.

Bir dilde zamanla beliren ses, şekil ve anlam değişiklikleri söz varlığını yansıtır. Kültürle bağdaştırıldığında bir milletin geçmişten geleceğe yaşayışı, maddi ve manevi değerleri söz varlığı içinde barındırılır. Dolayısıyla herhangi bir milletin sahip olduğu değerleri öğrenmenin başka bir yolu da konuştukları dilin söz varlığını tespit etmekten geçer. Çünkü insanların o dilden tercih ettiği kelimelerde sahip olduğu değerleri ve hayata dair yaşanmışlıkları vardır. Bu durum yazar için de geçerlidir. Yazarın sahip olduğu ve eserlerin icrasında kullandığı dil, yaşadığı toplum hakkında ve o topluma müteallik izler taşır. Yazar kullandığı dille hem kendi şahsi düşüncelerini aktarır hem de toplumun millî olan kültürü ile şahsi olan düşüncelerini birleştirir. Asırlar boyu süren bu durum, söz veya yazı kullanılarak, umumi kültür sayesinde nesilden nesile aktarılır. Neticede kültür kavramı, yazar ve toplumu süreç içerisinde ortak bir noktada buluşturur. Söz varlıkları bu birleşmede etkin bir rol oynar ve herkesin mehz edindiği bir kaynak olarak işlev görür (Akın, Karakaş, Tarhan, 2018: 81).

Hamza-nâme'nin 71. cildi, Türkçenin XIV. yüzyıl ile XIX. yüzyıl arasındaki gelişim seyrine şahitlik etmektedir. Müellifin telifinden beş yüzyıl sonra istinsah edilmesinden ötürü, hem Eski Anadolu Türkçesi hem de istinsah edildiği dönemin dil hususiyetlerini taşır. Tarihî olayların anlatıldığı ve bedii bir üslupla tarihî birçok tafsilatın verildiği eserin dili sadedir. Anlatımda dönemin yaygın ve bilinen söz varlığı hâkimdir, yabancı kökenli kelimeler genellikle hemen herkesçe bilinenlerdir. Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış eserlerde olduğu

gibi Hamza-nâme’de de zengin dil özellikleri ve söz varlığı mevcuttur. Anamlı veya görevli tüm anlatım birimlerine yer verilmesi, halk deyişlerinin, deyim ve ikilemelerin sıkça ve yoğun biçimde kullanılması ve günlük konuşmalara yer verilmesi eseri, söz varlığı açısından dikkat çekici hale getirmektedir. Bunun için Hamza-nâme’nin 71. cildindeki söz varlığı unsurlarının belirlenmesi gerekmektedir. Metinde tespit ettiğimiz söz varlığı unsurları şunlardır:

1.1. Argo Sözcükler

Argo, belli topluluklar tarafından ortak konuşulan, umumi halk dilinden ayrı olarak kendi vasfını göstermemek adına kullanılan, herkes tarafından bilinmeyen, genel olarak kaba bir dil olarak kabul edilen, başka dillerden aynı şekilde veya kısmen bozularak alınmış unsurların yanı sıra ortak konuşulan dildeki kelimelere değişik anlamlar yükleyen, gerçek anlamlarının önemli yer ettiği özel dildir (Topaloğlu, 1992: 32). Şiraliyev (1988: 127) lingüistik metotlarla işlediği ve incelediği argoda hemen bütün diller için geçerli ve ortak olan incelenmesi gereken yönleri miktar, ele aldığı ve işlediği muayyen fikir ve amaç olarak tespit eder. Türleri ve kaynak dili bakımından ve hem günümüzde hem de geçmişte işlev ve kullanım açısından argo gizli olma, geniş kitleye hitap etmeyip grup özelliği taşıma, özenme, eğlenme, sanat ve edebiyat eseri üretme, aykırı olma, ilgiyi ve dikkati çekme şeklinde sınıflandırılır (Özkan, 2002: 27-30). Gerçeklik hissini oluşturabilmek, olay ve kurguyu doğal olarak anlatabilmek için birçok eserde argo söz ve kelimelere yer verilmiştir.

Hamza-nâme’de argo kelimelerin yanı sıra deyim özelliği gösteren argo kelimeler de mevcuttur. Aksoy (1988: 51-52), deyim niteliği taşıyan argo kelime öbeklerine “*argo deyim*” adını vermenin uygun olacağını ifade etmektedir. Örneğin piston, moruk, çakmak vb. kelimeler argo olarak kabul edilir. Maytaba almak (alay etmek), dalga geçmek (aklı başka yerde olmak) söz öbekleri ise argo deyimdir. Hamza-nâme’de tespit edilen argo sözler şunlardır:

açmaz	97b/1
cânı cehenneme git-	19a/14, 83b/8
defter-i ‘ömrün dür-	35a/8
herîf	15b/1, 26b/16, 37a/20, 45a/16, 46a/10, 46a/14, 55a/1, 55b/13, 55b/14, 55b/16, 61b/11, 84a/11, 89b/4, 89b/8(2), 89b/9, 102b/12
hınzîr	60a/11
işin bitir-	61a/16
ķavara çek-	27a/20
kelle	22b/9(2), 23a/17, 23a/19, 24b/1, 25b/17, 27b/18, 45b/15, 68b/8, 68b/15, 70a/11, 76b/2, 80b/8, 84a/8, 84a/14, 88b/17, 88b/17, 88b/18, 90b/6, 90b/8, 102a/7(2), 105a/11, 106a/9(2)
maşhara	24a/17
mürd eyle-	10b/4

tomarın dür-	43a/13
yalburdağlı	90b/3
zarfa	27b/1, 27b/2
zenbârelik	46a/16

1.2. Atasözleri

Eskiden tâbir, sav, mesel/emsâl, darb-ı mesel/durûb-ı emsâl gibi kavramlarla karşılanan (Beyzadeoğlu, 1999: 55) atasözü, toplumun kültür unsurlarını yansıtan, sözlü gelenek içinde yüzyıllarca devam eden, uzun soluklu tecrübe ve incelemelere dayalı fikirlerden ortaya çıkan, kesin yargılar içeren kalıplaşmış özlü ifadelerdir (Parlatır, 2008: 2). Atasözleri; toplumsal olayların ne şekilde oluştuğunu bildiren atasözleri, doğa olaylarının ne şekilde oluştuğunu bildiren atasözleri, toplumsal olayları aktarırken detaylı bir tecrübe ve inceleme sonucu bunlardan ders çıkarmamızı anımsatan atasözleri, tecrübe veya akla dayanarak aracısız bir şekilde ahlak ve öğüt veren atasözleri, bazı düşünce, felsefe ve doğruları bildirirerek kılavuzluk yapan atasözleri, adet ve gelenekleri aktaran atasözleri, birtakım inançları anlatan atasözleri şeklinde gruplara ayrılır (Aksoy, 1988: 22-23). Halkın ortak malı olan, nesilden nesile aktarılarak bugüne ulaşan atasözleri, tam bir cümle niteliği taşır. Kısadır ve kalıplaşmıştır. Dilin aracılığıyla kendinden önceki nesillerin yaşamışlıklarını, bireylere kılavuz olarak sunar (Sağlam, 2001: 46).

Atasözlerinin ne zaman ortaya çıktığıyla ilgili kesin bilgiler yoktur. Toplumdaki bireylerin ulus olma bilincini kazanmasından veya dilin ortak bir iletişim aracı haline gelmesinden itibaren atasözlerinin var olduğu iddia edilebilir (Çobanoğlu, 2004: 1-2).

Atasözlerinin sürekli olması ve yayılması diğer kültür ürünlerinden fazladır. Sözlü edebiyat halinde beliren bu ürünler zamanla derlenip nesilden nesile aktarılmıştır. Bu aktarım sırasında değişik yerlerde değişik şekillere bürünmüşlerdir (Bilik, 2006: 3-4). Örneğin “*Davulun sesi uzaktan hoş gelir.*” atasözü Hamza-nâme’de “*Uzağdan dāvuluñ âvâzı ziyâde gelür.*” şeklinde kullanılmıştır. Hamza-nâme’de tespit edilen atasözleri şöyledir:

At binenün av alanuñ kılıç kuşananuñ	108a/10
El için ağlayan gözsiz çalır	37a/13
Serçeden korkan tarı ekmez	99a/1
Uzağdan dāvuluñ âvâzı ziyâde gelür	40a/11
Yol eri yolda gerek	3b/21, 14b/6

1.3. Deyimler

Birden fazla kelime veya kelime grubunun anlama güzellik ve zenginlik katması için gerçek anlamının dışında yeni bir anlam oluşturacak şekilde ortaya çıkan, kaynaşmış gramer yapıları deyim olarak tanımlanır. Aynı anlamda Türkçede *tabir* kelimesi de kullanılır. Biçim bilgisi açısından bakıldığında isim, sıfat, zarf ve ünlem olarak kullanılanlarla cümle niteliği

taşıyanlar bulunur (Korkmaz, 2007: 175). Deyimler en az iki kelimedenden oluşur. Kuruluşu bakımından söz dizimsel olarak kelime grubu kategorisindedir. Deyimi meydana getiren kelimelerden biri veya birkaçı zamanla asıl anlamının dışına çıkarak kalıplaşır ve bu unsurların çoğunda yargı unsuru bulunmaz. En önemli özelliklerinden birisi mecazlı oluşlarıdır. Bu yönüyle kalıp sözlerden farklılık gösterirler. Anlam bakımından yer yer düşünmenin temel ilkelerine aykırı düşen deyimler, kullanım alanları ve taşıdıkları anlam bakımından toplumun ortak malı sayılan unsurlardır. Kim tarafından ortaya çıkarıldığı belli olmasa da bu öğelerin büyük bir kısmının, başlangıçta bir kişi tarafından meydana getirilerek kullanıldığı, daha sonraları ise dile yerleştiği söylenebilir. Nitekim ilk defa bir devlet adamının, bir yazarın, bir bilgin veya bir düşünürün türetilip kullandığı bilinen deyimler vardır. Örneğin, Nasrettin Hoca'nın fıkralarında yer alan ve tanımlamaları özgünlük ve bütünlük taşıyan bazı söylemler, belli bir biçim kazanıp kalıplaşmış ve özelliklerini koruyarak deyim hâline gelmiştir. *Göle maya çalmak, ipe un sermek, ye kürküm ye* gibi deyimler bunun başlıca örnekleridir (Aksan, 2006: 97-98).

Dilde, sosyal yaşamın getirdiği kavram, nesne ve durumları anlatmak için deyimleştirme yoluna başvurulur. Deyimler dilin anlatım gücünü yoğunlaştıran, dili kendi kapsamının ötesinde çok boyutlu hale getiren önemli bir ögedir. Zihinde kalmayı sağlayan, anlatım gücünü artıran bu anlatım türü, bir toplumun diline yansıyan değerleri göstermesi bakımından zenginlik kabul edilir. Eserin çekici bir anlatım kazanmasında, akıcı bir üslupla okuyucuya aktarılmasında deyimlerin rolü büyüktür. Hamza-nâme'nin 71. cildinde söz varlığı açısından en çok örneği bulunan unsur deyimlerdir. Çalışmamızda belirlenen deyimlerden bazıları şunlardır:

‘ āciz kal-	9b/20
‘ āciz bī-cāre kal-	78a/10
ah eyle-	25a/9, 109b/6
ah intikām al-	66b/5
ah it-	19b/4, 31a/6, 37b/4, 53a/16, 70b/1, 74a/4, 77a/13
‘ ahd vir-	77a/6
‘ ahdine dur-	12a/13, 31b/11, 32b/16
aḥşam eyle-	12a/12
‘ aklı başına gel-	8b/18, 24a/7, 27a/4, 32b/9, 44a/13, 44b/8, 58a/10, 58b/11, 59b/10, 61a/3, 62a/8, 68b/11, 77b/7, 83b/14, 98b/15, 101b/12, 107b/13
‘ aklı başından git-	30a/11
‘ aklı dur-	6b/1
‘ aklı gel-	6b/6, 13b/6, 79a/17, 103a/13
‘ aklı git-	6b/6, 12b/6, 14a/16, 17a/2, 24a/2, 26b/11, 31a/18, 35b/5, 44b/15, 46b/3, 47a/9, 51a/9, 54a/5, 58b/18, 64b/14, 75a/11, 76a/2, 83a/2, 103a/10, 108a/9, 112a/13

‘ aklı şaş-	61b/7
‘ aklı şaşır-	59a/16
‘ aklıñ al-	72a/11
‘ aklıñ başına cem‘ eyle-	41a/13
‘ aklıñ başına cem‘ it-	35b/2
‘ aklıñ cem‘ it-	52a/13
‘ aklıma gel-	60a/17
alay göster-	4b/7
‘ aleyke al-	106a/10
‘ allāk it-	59b/5
alur göz ile bak-	61b/15
amān bul-	28a/4
amān dile-	3a/17, 13b/6, 23a/16, 56a/18, 68b/19, 86a/5, 88a/5
amān vir-	3a/18, 9b/2, 13b/7, 28a/2, 46a/2, 77a/19, 85b/10, 102a/6
amān zamān virme-	38b/15
anadan emdiği süd burnından gel-	94a/3
araya gir-	8a/15, 95b/10
ardı kesilme-	64a/10
arķa vir-	40b/6, 72b/10, 72b/15
arķası yire gelme-	8a/1, 8a/2, 8a/4
arķası yire getir-	8a/3, 105a/9, 106a/15(2), 106a/17
‘ aşķa gel-	46a/21
at kōpar-	76a/8
āteş ol-	12a/16, 13a/5, 13a/20, 35a/5, 52a/8, 53a/13, 53b/2, 74b/19, 93b/4, 94a/10, 99b/15, 100b/11, 102a/8, 104b/7, 108a/8
āteş ur-	91b/4
ayağına düş-	3a/22, 10a/15, 16b/20, 19b/8, 30b/18, 35b/14, 44b/16, 84b/9
ayaķ baş-	36b/6, 38a/3
ayrı düş-	30b/6
bağına baş-	13b/8, 84b/11, 109b/4, 112a/14
baş başa vir-	21a/1
baş göster-	77a/15
baş kıaldır-	3b/20, 65b/18
baş üstine	47a/11, 69b/5, 105b/10
baş üzerine	114a/12
başa çıkama-	41b/12(2), 85b/18, 106b/7

başına belâ ol-	93b/6
başına düşür-	40a/13
başına gel-	51b/11
başını kırtar-	22a/11, 44a/16
beddu' âsını al-	93a/5
belâ getir-	92a/12
bende çek-	16a/13, 22b/13, 24a/5, 41b/5, 48a/5, 48a/12, 48a/17, 49a/13, 49a/15, 57a/17, 57b/19, 62b/6, 67a/13, 70a/18, 75a/18, 76a/10, 76b/3, 76b/7, 90a/14, 98b/13
bende ol-	13b/19
berk ur-	25b/13, 57b/9, 108b/10
bıyıkları terle-	46b/13
bildiginden kıalmama-	1b/10, 32a/4, 39b/8, 66a/3, 106a/16
bildigini it-	74a/17
bildügin eyle-	12a/21
bilmezden gel-	98b/17
bilmezlikden gel-	73a/4, 102b/17
biş belâ	26a/9, 60a/1
bir hâl it-	53b/5, 83b/6
bir hâl ol-	11a/9, 110a/7
bir ol-	12b/19, 22a/9
birlik ol-	63a/6
boşâ git-	26a/8
cân al-	62a/4, 80a/16, 83a/5
cân at-	61a/20, 79b/20
cân baş	56b/4
cân başına şıçra-	37a/19, 50b/11, 62b/16, 72b/7, 76b/11, 77b/19, 93b/10
cân bul-	84a/3
cân vir-	52a/11
cânı sev-	45a/3
cânın cehenneme işmarla-	19a/15, 25b/7, 29b/18, 38b/16
cânına minnet	5a/17, 100b/4
cefâ çek-	34a/14, 105b/4
cehennem deresin bul-	30a/9
cehenneme irsâl eyle-	35a/8
cevâb vir-	114b/10
cezâsını bul-	1b/6
ciger-gâhını sök-	19a/12

cihānı başına tar eyle-	88b/1
cihānı başına teng eyle-	94a/7
çehresi bozıl-	27a/9, 60b/4
da' vā it-	78b/3, 84b/16, 95a/2, 99a/6, 104b/6
da' vet eyle-	14b/4, 33a/14, 39b/16, 39b/18, 40b/6, 43a/5, 43a/11, 57a/7, 57a/9, 60a/5, 85b/7, 86a/2, 87a/4, 91a/5, 102a/8, 105a/15, 108a/2, 109b/11
da' vet it-	13b/21, 35b/16, 39b/17, 43a/12, 49a/5, 85b/14, 101b/16, 105b/3, 105b/4, 105b/5
da' vet gör-	39a/9
dem çek-	10a/14, 10a/21, 15b/11, 16a/20, 29b/3, 32a/14, 32b/2, 68a/19, 68b/2, 77b/16, 78a/4, 92b/5, 96a/1
derd belā çek-	111b/14
dermāndan қal-	9b/21
dil getir-	64b/7
dil ucıyla	22a/1, 22b/18, 62b/4
diline geleni söyle-	107b/7
diline al-	53a/17, 63b/17
dillerde dāstān ol-	18b/15
dolay al-	91a/2
dünyāyı tut-	87a/8
düş ol-	2b/1, 40a/18
ecel terleri dök-	43a/16
eceli getir-	67a/4
egri egri baқ-	35b/6, 37b/8
el çek-	3a/10, 16a/13, 60b/21, 67a/3, 69b/14, 84b/7
el eyle-	42a/18
el pençe dur-	58b/11
el ur-	9b/12, 9b/13, 9b/14, 17a/19, 19b/10, 21a/20, 21b/1, 57b/5, 74b/7, 81b/4, 93b/18, 105b/17, 112a/8
ele al-	60a/3
ele gel-	50b/13, 51a/14, 66b/11
ele getir-	36a/8, 45b/1, 48b/10, 51a/18, 63a/18, 65b/20, 66b/8, 66b/11, 90a/8, 107a/16, 110b/7
elem çek-	1b/11, 6a/17, 9a/11, 12a/20, 13a/2, 15a/8, 20b/6, 20b/14, 22a/17, 23a/9, 31a/10, 33b/8, 36a/20, 36b/10, 37b/12, 39a/8, 45a/10, 47b/9, 49a/6, 51a/17, 52b/15, 54b/11, 61a/9, 63a/14, 71a/5, 72b/16, 75a/15, 82b/1, 82b/11, 85b/7, 88b/6, 92b/8, 93b/18, 104b/6, 108a/14, 109a/5, 109a/6, 110b/5
elem vir-	15a/18, 78b/5, 83b/5, 92b/17, 93a/4

eleme düş-	60a/9
elinden al-	45a/20, 82b/3, 86a/16, 88a/7
(...) elinden çık-	69a/14
elinden gel-	103a/7
elinden kurtul-	28a/10
eliñden geleni ardına koma-	52a/2
engüşt ber-dehān it-	6b/20
eşer ko-	92a/10
eski kurt	106b/8
eylediği yanına kal-	52a/12
eylediğini bul-	8b/21
fenāya vir-	16a/1, 19b/5, 24b/8, 38a/20, 54a/20, 56a/1
ferāgat eyle-	8a/10, 18a/5, 32a/1, 46a/2, 60b/21, 67b/19
ferāgat it-	65b/13
ferāgat ol-	95a/3
feryād eyle-	2a/3, 12b/7, 15a/3, 15a/5, 16a/20, 29b/20, 37a/17, 38b/12, 41a/14, 50a/4, 83b/6, 94a/18
feryād it-	6a/21, 22b/17, 28a/1, 38a/15, 43b/11, 78a/5, 80a/18, 82b/3, 84a/19, 107b/15, 110a/4, 112a/8
feryād fiğān kop-	66b/10
feryād kop-	17a/4, 33a/7, 72b/5, 74a/2, 75b/3
fitne kopar-	91a/7
furşat bul-	29b/7, 33b/8, 41a/18, 62b/5, 62b/11, 82b/2, 83a/2, 91a/4, 100b/10
furşat esiri	41a/11
furşat vir-	76b/14
ğāfil bulın-	77a/14
ğālib gel-	4a/22, 39a/11
ğama düş-	74a/7
ğarķ it-	34b/10, 64a/8
ğarķ ol-	11b/7, 23b/21, 28b/18, 33b/12, 37b/7, 41a/11, 52a/1, 54b/17, 61a/17, 89a/13, 94a/16, 100b/14, 103a/5, 106b/18, 108b/17
ğayrete gel-	2b/3, 57b/13, 79a/14, 95a/6, 99b/7, 103b/5, 108b/3, 109a/16
ğayrete getir-	95a/4
ğazaba gel-	2a/6, 5b/17, 6a/6, 7a/5, 7b/7, 15a/6, 27b/3, 32a/17, 36a/12, 40b/13, 44b/2, 49a/8, 50a/21, 57b/15, 60a/20, 61b/10, 74b/7, 87b/15, 89b/18, 98a/3, 98b/11, 111b/8, 112a/7

gāzaba getir-	102b/6
gerdege ko-	32a/6
gögsin ger-	96a/15
gönli açıl-	27b/2
gönli kal-	20b/8, 42a/12
göz göre	5a/20, 21a/16, 60a/14
göz kulağ tut-	4b/2
gözi alası dört ol-	12b/16, 48a/18, 93b/15
gözi karar-	102a/14
gözine kesdir-	12a/17
gözleri kamaş-	10b/11
gözlerin dört yirden aç-	100a/16
gözin aç-	16a/21, 43a/13, 50a/5, 50a/6, 100b/3
gurbet düş-	105b/9
gücüne gel-	73b/12, 97b/3
günāhi boynına	83b/17
günlerde bir gün	4b/3, 36b/2, 63b/20
haber al-	14a/13, 22a/6, 22b/2, 36a/19, 55b/3, 65a/17, 65a/8, 65a/9, 69b/9, 72b/17, 77b/12, 77b/16, 78a/4, 80b/17, 82b/14, 86b/10, 92a/16, 92b/4
haber ol-	28b/2, 55b/19, 67a/2, 67b/12, 68b/16, 69b/3, 72a/3, 97a/8, 113b/3
haber vir-	3b/10, 5b/3, 9b/17, 9b/6, 10b/5, 10a/18, 10a/17, 10a/21, 17b/14, 20a/15, 23a/2, 25b/21, 26b/8, 28b/1, 28b/20, 29a/6, 30a/2, 34a/7, 34b/13, 34b/2, 37b/12, 39a/2, 39b/2, 39b/10, 46a/4, 47a/20, 47b/11, 47b/15, 48b/11, 51a/12, 51b/19, 51b/6, 55b/3, 56b/9, 60a/17, 60a/19, 64b/13, 66a/5, 73b/16, 75a/19, 76b/17, 77a/7, 77b/10, 78a/4, 79b/15, 80b/19, 81b/1, 81b/16, 84b/13, 86a/12, 86a/19, 86a/8, 86b/14, 90a/5, 91b/17, 93a/17, 96a/10, 98a/13, 95b/17, 107a/3, 107a/4, 108b/1, 108b/6, 109b/6
habs çek-	93a/6
hağ eyle-	9a/2
hāk(-i) pāye yüz sür-	14a/4, 92b/14
hağkın yetür-	72a/6
hağkından gel-	12a/5, 17b/15, 18b/12, 18b/6, 19b/6, 22a/19, 37a/16, 47b/14, 67a/5, 71a/9, 71a/10, 87a/5, 101b/5, 108a/11

hāl hātır şor-	3b/13, 20a/2, 22a/9, 28b/3, 31b/3, 34a/10, 64b/17, 70b/20
hārāba vir-	52b/7, 53a/10, 69b/19, 76a/4, 80a/20, 82b/7
hasret dök-	112b/6
haṭā eyle-	6a/19, 19b/9, 22b/18, 44b/10, 49b/10, 58a/1, 61b/14, 70b/1, 112b/2
haṭā it-	11a/10, 49b/10, 59b/20, 60b/17, 85b/1, 112a/9
hātır şor-	83a/10
hātırı kal-	42a/11
hātırına gel-	89a/12, 91b/17
hātırını hoş tut-	45a/10
hayātda bul-	32b/13
hayr du'ā it-	103b/10
hayrān dile-	67b/16
hayrān kal-	7a/1, 18a/3
hayrān ol-	3b/18, 4b/13, 12b/10, 15b/19, 17a/2, 17a/3, 17b/8, 39a/18, 40b/6, 48b/4, 50a/11, 53b/12, 55a/14, 64a/17, 65a/3, 105b/12, 105b/17, 110b/10
hayrete var-	11a/1
hāzır baş ol-	24b/10
hāzır eyle-	61b/5
hāzır it-	23b/17, 96b/3
hāzır kıl-	113a/15
hāzır ol-	2a/18, 4b/3, 5b/5, 23b/18, 25a/8, 39b/6, 61b/13, 63a/16, 66b/11, 73a/19, 74a/2, 75b/10, 81a/7, 91b/12, 91b/13
helāk eyle-	9a/17, 9b/2, 17a/13, 20a/12, 22a/16, 23a/4, 26b/5, 30a/10, 30a/15, 31b/18, 35a/20, 35b/9, 37a/19, 37b/16, 45b/4, 49a/7, 50a/20, 50b/9, 52a/15, 52a/19, 52b/6, 53a/2, 53a/12, 56a/12, 57b/12, 61b/12, 61b/19, 62a/6, 62b/10, 68a/4, 84a/15, 85b/11, 86a/17, 89b/17, 93a/9, 97b/12
helāk it-	8b/14, 16a/2, 27b/19, 29b/11, 30a/1, 30b/14, 32b/21, 33a/1, 33a/18, 36b/12, 37a/14, 43a/8, 46a/13, 61a/11, 61a/12, 61b/8, 61b/20, 62a/18, 62b/16, 67b/17, 67b/19, 68a/12, 68b/3, 70a/15, 70a/20, 70b/3, 70b/6, 70b/7, 70b/9, 72a/15, 72a/16, 74b/9, 75a/1, 75a/17, 77a/3, 77a/4, 77a/20, 77b/18, 83b/15, 85b/15, 87b/12, 89a/17, 81a/6, 100b/14, 104a/9, 104b/17, 107a/8, 107b/4, 107b/6, 111b/8, 113a/2

helāk ol-	8b/22, 9a/19, 9a/9, 21a/15, 25a/9, 32b/7, 37a/15, 38b/20, 50b/5, 56a/20, 67b/1, 68a/10, 78b/16, 85a/11, 85a/8, 97a/10, 76b/12, 76b/17, 83a/5, 84a/3, 89b/18, 93a/8, 107b/3, 109a/8, 109b/6, 109b/8
hezīmet bul-	88b/15
hicāba dūş-	46b/15
hisāba gelmez	10b/15, 33a/3, 33b/15, 91b/15
hizmet eyle-	26a/19
hizmet it-	19b/18, 56b/4
hizmetinde ol-	17a/1, 108a/18
hizmetde bulun-	79b/20
hor gör-	6b/10
iztirāb çek-	103a/4
‘ibret al-	21a/17
icāzet dile-	3b/5, 5b/14
icāzet ol-	23b/8, 39b/3, 98a/16, 98b/7
icāzet vir-	5a/1, 5b/15, 14b/20, 22a/2, 22a/20, 23a/1, 31b/19, 41b/15, 42b/19, 72a/3, 89a/6
īmāna gel-	2a/6, 3a/20, 22a/3, 22a/11, 22a/16, 23a/16, 28b/17, 30b/18, 38a/11, 39b/5, 41b/8, 42a/5, 44b/17, 45a/18, 45b/10, 51a/19, 52b/17, 55a/11, 56a/18, 56b/1, 57a/4, 57a/6, 57a/9, 58b/5, 59a/4, 60a/6, 60a/7, 62a/18, 62b/4, 63a/2, 63a/4, 63a/5, 67a/16, 69a/1, 69a/6, 74b/8, 83b/15, 86a/5, 86b/10, 87b/14, 87b/18, 107b/3
īmāna götür-	22a/1, 22a/2, 56b/5, 86b/1
inşāfa gel-	9a/7, 45b/13
intikām al-	9a/5, 22a/13, 23b/3, 36a/8, 42b/15, 43a/21, 53a/12, 54b/5, 58a/5, 63a/9, 63b/11, 67b/2, 69a/4, 75b/15, 77a/16, 77a/20, 79a/2, 94b/4, 101a/6, 108a/13
ipligün bāzāra çıkar-	23a/11
istimālet vir-	81b/11
iş eyle-	48b/9, 70b/10, 92a/10, 94b/4
iş gör-	73a/6, 74a/15, 84a/11
iş it-	23b/12, 24b/16, 20b/15, 35a/2, 46b/16, 66a/2, 72a/4, 73a/4, 73b/13, 75b/8
işine git	86b/16
itdiği yanına kal-	100a/10
kađem baş-	4a/11, 21b/16
kalbine gel-	28b/5

kalem eyle-	56a/13
kan ağla-	73b/6, 109b/7
kanın al-	38b/3, 106b/16
kanın dök-	11b/20, 74b/11
kan gövdeyi getir-	25b/21
kan tükür-	52b/18
karşu çık-	42a/17, 46a/4, 69b/3, 96a/10, 97a/8
karşu dur-	66b/20
kelle vir-	84a/8
kendü ' âlemlerinde ol-	92a/14
kendüyi bilme-	92a/12
kendüyi cem' eyle-	12b/7
kendüyi cem' it-	7a/13, 18b/18, 79a/1, 100b/9, 101a/10, 107b/8
kerem eyle-	69b/4, 97b/16
kılıcı keskin yüzi ak olsun	42b/19
kılıç arala-	66a/4
kılıç çek-	4b/1
kılına hatâ gelme-	52a/5
kılına hatâ getürme-	51a/20, 51b/1
kiyâmet kopar-	25a/5
kiyâsa gelmez	15b/17
kıl vir-	44a/19
kim bilür	33a/9, 74b/1
koluna kuvvet	50a/14
kul eyle-	4a/17
kul ol-	20b/19, 55a/14, 55a/16, 57a/20, 66a/15, 67a/18, 69b/14
kulağın kalem kuyruğın ' âlem it-	10a/11
kuş uçurma-	75a/6
kuvvet bul-	50a/8
kül it-	38b/11
lâf ur-	13a/17, 23a/10
lakırdı it-	47a/7
lâyık gör-	42b/2
lâzım gel-	40a/20, 74b/18
lokma eyle-	15a/14
mâ 'il ol-	8b/8, 59a/1
mecâli kalma-	32a/11, 49a/14, 70b/19, 76b/12
mekân tut-	8b/15, 26a/1

merhem ur-	58b/10, 77a/9
meserret yaşı dök-	104b/1
mest hayrān kı- muḥālefet eyle-	95a/15
muḥālefet it-	13b/21, 41b/14
muştun dök-	11a/14, 55a/14, 66a/11, 103b/2, 110a/4
mühr ur-	3a/5, 13a/9, 41a/16
nām қо-	4b/17
na' ra ur-	14b/14, 75a/17, 87a/17, 106b/8
	2b/4, 3a/13, 5b/13, 7b/18, 9a/13, 9b/1, 10a/10, 11b/3, 11b/13, 12b/13, 16b/2, 16b/12, 16b/7, 18b/16, 20a/14, 24b/3, 24b/17, 24b/20, 25a/3, 25a/9, 25a/18, 25b/8, 25b/18, 27b/3, 27b/5, 27b/8, 29a/3, 29a/14, 29b/18, 30b/14, 33a/4, 35a/14, 35a/16, 35b/2, 35b/4, 37a/10, 37b/4, 38b/7, 38b/10, 39b/16, 40b/6, 41a/4, 41b/11, 43a/5, 43b/21, 45a/19, 45b/17, 47b/18, 48a/7, 48a/14, 48b/1, 49a/1, 49a/19, 52a/11, 52b/9, 53a/9, 54a/7, 55b/6, 55b/17, 57b/16, 61b/3, 62a/4, 62b/15, 71b/2, 72b/18, 74a/8, 74a/10, 75b/11(2), 76a/12, 78b/15, 80a/15, 81b/3, 81b/13, 81b/17, 82a/4, 82b/4, 83a/14, 84a/1, 85b/9, 87b/16, 89b/13, 93a/19, 99a/11, 99b/11, 100a/6, 101b/1, 101b/13, 102a/1, 102a/4, 103a/12, 105a/1, 105b/19, 107a/7, 107b/12, 108b/13, 109a/14, 110b/13
nāşib al-	81b/6
naşib eline gir-	8a/12
ne çāre	70b/4, 78b/7, 85a/9
ne fā'ide	18b/9, 25b/3, 26a/22, 52a/4
ne ḥaber	71a/13, 92b/10
ne ḥaddine	11a/5
ne olur ise olsun	68a/7
nedāmet çek-	31b/12
neye uğradığıñ bileme-	19a/8, 77b/7, 85b/16
oturaқ eyle-	21b/17, 36b/2
ölüm eri	25a/19, 62b/10, 87b/6
öñin al-	6a/4, 22b/9, 28a/7, 48a/1, 55b/4, 70a/7, 74a/10, 83b/9, 99a/12, 100b/15, 101b/13, 102a/1, 102a/4, 103a/13, 103b/17
öñin kes-	55b/10
öñine düş-	3b/14, 61a/19, 110a/15, 113b/5
öñine gel-	31a/4

öñine kat-	15b/1, 28b/20, 85b/6
pervâz ur-	8b/12, 34a/3
peydâ eyle-	67b/10
peydâh it-	54b/19
râhat durma-	23b/6
râhat ol-	48b/11, 72a/9, 73b/4, 75a/4, 95b/11, 95b/12
râst gel-	8b/7, 8b/15, 10b/3, 16b/17, 17a/20, 17b/4, 25b/11, 26a/22, 26b/15, 27a/2, 38b/11, 43b/20, 45a/7, 46a/9, 46a/12, 53b/19, 53b/20, 54a/1, 76a/16, 79a/6, 80b/2, 80b/4, 80b/6, 81a/11, 81b/17, 82a/3, 82a/11, 82b/5, 83b/8, 84a/5, 84a/16, 90b/17, 95a/9, 95b/4, 107a/4
râst kıl-	54a/11, 94a/18, 102a/12
reng vir-	97b/1
rızâ vir-	20a/4, 33a/13, 93a/15
ri' âyetde kuşûr koma-	14b/4
şaf bağla-	5b/7, 53a/5, 85b/9, 87a/14, 101a/16, 105b/15
şaf çek-	45a/18, 87a/10
şaf sök-	84a/18
sahl ur-	10a/12, 83a/7
şakâl göster-	63b/3
sefer çek-	92a/4
selâm al-	7b/21, 11b/7, 104a/8, 110b/15, 110a/16
selâma dur-	106a/9
selâm eyle-	92b/15
selâm it-	5a/17, 49b/17
selâm vir-	7b/20, 10a/2, 11b/6, 14a/6, 19a/19, 39b/18, 49a/9, 71b/4, 79b/8, 82b/15, 88a/1, 99a/12, 104a/6, 104a/10, 106a/10, 110b/15
semâya ser çek-	69a/13
şihhat bul-	105a/18
şine-şâf ol-	13b/7, 41b/9
siz bilürsüz	72b/1
sipâriş eyle-	22a/19
söz tüt-	18a/11, 93a/8, 97b/16, 98a/8, 101b/2
sözinden taşra olma-	93a/14
söziñe dur-	32a/1
şanı ol-	29a/2
şekl bağla-	61b/3
şeref bul-	79b/19

şikār bin-	8b/3, 8b/4, 15b/20, 36b/3, 106b/12, 106b/15
taḅan kaldır-	2a/16, 28a/21, 39b/1, 46a/16, 47a/20
tāḳat getir-	25b/16, 39a/11, 40b/2, 67a/11, 70a/2, 91a/3, 95a/5
tāḳati ḳalma-	95a/13
tecāhūlden gel-	100b/17
tedārik gör-	4a/9, 15a/2, 67b/10
tek tūr-	89a/9
terk(-i) diyār eyle-	99b/10
tesellī vir-	54b/12, 100a/8
tīmārḫāne delisi	23b/5, 90a/7
ʿuryān eyle-	43b/2
ʿuryān it-	22b/14, 25a/4, 43b/12, 50b/2, 52a/10, 52b/11, 53b/13, 67a/15, 76a/11, 78b/18, 79b/2, 80a/17, 107b/16
uyḳu galebe it-	58a/17
ümīdiḡ kes-	33b/3
üşüندی eyle-	38b/9
şarḫ olsun	51b/1
var ḳuvveti bāzūya al-	12a/21
var ḳuvveti bāzūya getir-	12b/15, 25b/1, 40b/14
velveleye gel-	33b/11
vuşūl bul-	65b/10
yabāna söyle-	45b/5, 55b/13
yalın ayak başı ḳabaḳ	34a/9
yan vir-	43a/19, 82b/5
yanına ḳal-	6a/5, 37a/12, 52a/13, 93b/13
yār ḳarındaş ol-	5a/13, 101b/8
yār ol-	11a/14, 16b/15, 40b/9, 43a/7, 43a/10, 66a/16, 67a/19, 69a/1, 69b/15, 71b/6, 98b/9
yedi iklīm	8a/5
yedi iklīm dört gūşe	78a/14
yemīn vir-	16b/19, 77a/6
yoḳdan var eyle-	78a/10
yol vir-	55b/5(2)
yola git-	3b/21
yüz çevir-	22a/11, 27a/1, 51b/15
yüzi aḳ olsun	105a/3
(...) yüzi görme-	80a/5
yüzi ḳara	73a/6
yüzine kir getir-	59a/13

zafer bul-	35a/1, 88a/13, 93b/3
zaḥm aç-	22b/6, 54a/4, 82a/8, 100b/10
zaḥm ur-	24b/6, 43b/21, 52b/3, 53a/16, 53b/2, 53b/20, 58b/18, 76a/1, 84a/13, 99a/11, 101a/1, 103b/16, 104a/17, 104b/16
zaḥm yi-	26b/18, 44a/10, 54b/8, 59a/7, 100b/13, 104a/5
zaḥmet çek-	63a/20, 65b/20
zararı tokın-	9a/1, 89a/10
zarb yi-	12b/8, 35a/14, 40b/18, 54b/1
zerre kadar	1b/11, 1b/16, 16b/12, 21b/1, 27a/5, 27a/18, 38a/13, 54b/12, 55a/12, 60b/13, 66a/1, 80a/3
zevk eyle-	58b/22
zevk it-	58a/21, 92a/7
zîr ü zeber eyle-	13b/3, 37a/1, 37b/3, 49a/11, 49a/16, 56a/12, 57b/19, 84a/17
zîr ü zeber ol-	2b/5, 35b/5, 41a/8, 49a/14, 50a/13, 52a/18, 53b/4, 54a/6, 54a/13, 61a/1, 62a/17, 67a/12, 80b/3, 84a/7, 101b/18, 102a/16
ziyân gör-	55b/12

1.4. İkilemeler

İkileme, aralarında benzerlik bulunan öğeleri, taşıdığı anlamı ortaya koymak ve anlama güç kazandırmak maksadıyla tekrar etmek peş peşe ve arka arkaya kullanmaktır (Vardar, 2002: 119). Türkçenin -kaleme alınan ilk kaynaklarından itibaren- yapı bilgisi, söz dizimi ve anlam bilgisi yönünden üzerinde durulacak önemli özelliklerinden birini ikilemeler oluşturur (Aksan, 2014: 60). İkilemeler, bu süreçte pek çok edebî esere malzeme olmuş çeşitli kullanımlarda yapı bilimsel, sözdizimsel ve anlam bilimsel yönden dikkat çekmiştir. Türkçenin tarihi boyunca çeşitli şairler ve yazarlar eserlerinde anlatımı daha güçlü ve ahenkli kılmak sözün kuvvetini artırmak kelimeleri arasındaki uygunluk ve uyumu sağlamak için ikilemeleri tercih etmiş, büyük bir sıklıkta kullanmışlardır (Hengirmen, 2002: 241). Ses güzelliği ve ses uygunluğu, anlam ve dizimsel sıra kalıplaşması, kelimelerin ayrı ayrı çekim eki alabilmesi, söz diziminde isim, sıfat, zarf ve fiil görevlerinde kullanılabilmesi bu unsurların belirleyici özellikleridir (Aktan, 2016: 27). Yan yana kullanılma, aynı kategoride olan veya aynı manaya gelen iki kelime ile birbirine karşılık veya zıtlık içinde koşutluk sağlayacak biçimde kullanılma ikilemelerin diğer özelliklerindedir.

Türk dilinin zengin yapısını, yeni bir unsuru ortaya koyma gücünü gösteren ikilemeler iki kelimenin kalıplaşmasıyla oluşur ve anlam açısından tek bir kelime gibi görünürler. İkilemelerin arasına başka öğe giremez ve ikilemeleri oluşturan kelimelerin sırası değiştirilemez. Dilde herhangi bir anlam taşımayan bazı kelimeler, sadece kullanıldıkları ikilemelerde anlam kalıbına oturtulabilir (Yastı, 2007: 52). İkilemeler anlama güç katmak

üzere kullanılırlar ve isim çekim eklerini alabilirler. Aynı kelimelerin tekrar edilmesiyle, eş veya yakın anlam içeren kelimelerle, karşıt anlama sahip kelimelerle, aynı kelimenin baştaki sesinin değiştirilerek tekrarlanmasıyla yapılırlar (Korkmaz, 2010: 124). Hamza-nâme'nin 71. cildinde örnekleri oldukça sık kullanılan ikilemeler şunlardır:

Eş veya Yakın Anlamlı Kelimelerle Yapılan İkilemeler	
‘aceb ğarāib	82a/16
‘āciz bī-cāre	78a/10
ah intikām	66b/5
‘ahd ü amān	19b/21, 31b/10
‘ākıbet aḫir	22b/10
aḫrān emşāl	12a/9
al kırmızı	46b/15
‘alem ‘alemdār	84a/19
ata dede	57a/20
atadan dededen	46a/15, 65b/15
‘ayş u ‘işret	114b/5
‘ayş u nūş	20b/2, 23a/17, 57a/16, 60b/3, 96b/4, 105b/11
‘ayş şoḫbet	14b/5
‘azim heybetli	37b/6, 59a/9
beş altı	94b/18
bir iki	6a/6, 63b/11, 81b/7, 90b/12
burnı kulağı	77a/8
cān baş	56b/4, 91b/14
cüst cevlan	31a/11
dalların budakların	32b/17
derd belā	111b/4
dört beş	87a/13
el aya	2b/14, 3a/6, 3a/9, 13a/10, 57b/17, 59b/6, 92b/14, 87b/5, 94b/16, 95a/11, 111a/14
el düşmān	23a/15
eliñ yüziñ	58a/12
eṭrāf eknāf	23a/14
feryād fiġān	66b/14
gelür geçer	17a/8
geşt ü güzār	35b/20, 46a/7, 78a/14
geyinüp kuşandılar	64a/3
girüp giderken	54a/8
gidüp giderken	82a/3
gözi alası	12b/16, 48a/18, 93b/15
güç belā	54a/16

güzelce güçlice	24a/13
hāl hātır	20a/2, 22a/9, 31b/3, 34a/10, 64b/17, 70b/20,
hällü hālince	96b/3
heybet şalābet	58b/4
kad ü kâmet	20a/20
karaca kurıca	47a/14
kerem ‘ināyet	78a/11
kırk elli	83b/1, 89b/12
kudret kuvvet	10a/1
leşden başdan	69b/20
mālî melālî	31a/13, 76b/14
medh şenā	110b/1
melül maḥzūn	11a/12
mest ḥayrān	95a/15
olup olduğda	47b/17
olur gider	9a/5
onar on beşer	27b/21
otlu şulu	21b/7
otuz kırk	33a/1
sağ selāmet	100a/15
şayd şikār	85a/15, 106b/10, 106b/11
söz cevāb	98a/11
şöyle böyle	2a/1
tābî tüvānı	33a/5
tağlar taşlar	29a/19
tarīd cevlān	5b/13, 5b/22, 11b/2, 40b/5, 47b/18, 101a/18, 109b/11
tekmil taze	58b/3
tevbe istiğfār	22b/17
toza toprağa	41a/11
üç dört	114b/1
üsti başı	58b/5
vükelā vüzerā	42a/6
yār karındaş	5a/13, 101b/8
yarın o bir gün	3b/11
yirli yirinde	26a/11, 30b/20
yirlü yirine	3b/6
yirlü yirince	13b/13, 14a/18, 42a/8, 64a/6
yiyüp içüp	114b/4
yolınca erkānınca	41a/5
yollu yolınca	64a/6

zār zūr	95a/13
zemīn zamān	49a/19, 83a/3

Aynı Kelimenin Tekrarıyla Yapılan İkilemeler	
acı acı	67a/6, 79a/10, 94a/15
alay alay	4b/11, 39a/17
bağa bağa	60b/14
bağup bağup	24a/4, 64b/1
başa başa	20a/5
baş başa	21a/1
başka başka	113a/15
belādan belāya	80a/5
bir bir	5b/3, 21a/8, 22b/5, 31b/4, 36a/20, 50b/9, 72a/14, 72a/19, 85b/10, 89a/4, 93a/13
boğaz boğaza	33b/4
bölük bölük	4b/10, 114a/7
dik dik	46b/8, 46b/9
döge döge	22b/13, 37b/21, 67a/13, 70a/7
dögüne dögüne	15b/14
dürlü dürlü	18b/11, 27b/21, 34b/18, 37b/5, 38a/16, 38b/14, 41a/4, 66b/21
egri egri	35b/6, 37b/8
gāh gāh	58a/20, 78a/17
gele gele	15b/1
gelen gelene	112b/15
gide gide	28b/21
gürüh gürüh	84b/5
günden güne	59a/1, 113a/8
gürz gürze	80b/2
ḥayr ḥayr	31b/20
‘inān rikāb	13b/9
kaçan kaçana	28a/3, 90b/15
ḥām-ender-ḥām	74b/13, 79a/13
karış karış	94a/16
kelle bir kelle	22b/9, 102a/7, 106a/9
kemer kemere	13a/14, 40b/8, 42a/15, 55a/12, 56a/15, 62b/1, 68a/17, 94b/18, 100a/1, 109a/4
kendü kendüye	58b/6, 59a/11
kıçın kıçın	19b/5, 29b/6, 81a/17, 82b/8

ķılıç ķılıca	80b/6
ķoca ķoca	31b/1
ķötek ķötege	76b/16
muřta muřtaya	3a/10, 13a/11, 41a/17, 56a/14, 62b/1, 87b/3, 94b/17, 99b/16, 111a/15
nice nice	19a/11
oluķ oluķ	7a/16, 35a/13, 50a/2, 79a/10
par par	15b/7, 68a/15
pāre pāre	38b/8, 111b/5
şına şına	19a/18
řoķak řoķak	50b/3
taraf taraf	20a/17, 25b/20
tomar tomar	93b/19
tuřam tuřam	16a/16
ulu ulu	17b/18
ura ura	10a/12
urup urup	101b/1
yaķa yaķa	2a/7, 3a/10, 13a/12, 62a/19, 87b/3, 99b/16, 109a/4
yan yana	93b/9
yek-ā-yek	8a/20, 22b/9, 69b/18, 82b/11, 94a/5, 99b/6, 100b/7, 101a/4, 107a/16, 111a/3

Zıt Anlamlı Kelimelerle Yapılan İkillemeler	
aķca kıızılca	28a/16
alaca bulaca	27b/8
alup virmekde	25b/12
aşağı yukarı	32b/16, 90a/16
bu ğün yarın	67b/20
dost dūřmān	12b/9, 25a/15, 53b/16
ğālib mađlūb	40a/8, 88b/1, 104b/11, 110b/14
ğice ğündūz	33a/16, 60a/9, 92a/14
ķızılca aķca	89b/6
ķona ğöçe	4a/20, 20b/21
meymene meysere	39b/13
olur olmaz	17b/2, 47b/20
ölüsi dirisi	83a/16
öñ řoñ	97a/13
öñinde ardında	64a/9
önün řonunda	2a/5
şağına şolına	83a/18

sağlı sollı	14a/18
varma gelme	113a/1
yirde gökde	81b/9
zîr ü zeber	2b/5, 13b/3, 35b/5, 37a/1, 37b/3, 41a/8, 49a/11, 49a/14, 49a/16, 50a/13, 52a/18, 53b/4, 54a/6, 54a/13, 56a/12, 57b/19, 61a/1, 62a/17, 67a/12, 80b/3, 84a/7, 84a/17, 101b/18, 102a/16

Yansıma Kökenli Kelimelerle Yapılan İkilemeler	
gürildi paırdı	20a/10
güm güm	83a/4
hor hor	29a/13
iñil iñil	88a/17
kütür kütür	2b/6, 24a/20, 27b/6, 57b/10, 90b/5
şapır şapır	38b/10
şapur şapur	33a/4
yap yap	19a/18, 21b/8, 84b/1

1.5. Kalıp Sözler

Kalıp sözler, günlük hayatta selamlaşırken, yemek yerken, sevincimizi veya üzüntümüzü paylaşırken, birisini tebrik ederken, görüştüğümüz kişiye veda ederken kısaca insanlarla iletişim halindeyken söylemeyi gelenek haline getirdiğimiz sözlerdir. Bu unsurlar ağızdan bütün halinde çıkar ve birkaç değişiklik dışında, teşkil edildikten sonra, usulüne uygun olarak aynı kalıp unsurlarla kullanılır ve anlamı değişmeden yinelenirler. Yer, zaman durum gibi birleştirme ve düzenleme sağlayan terkibî unsurlar olmasa bile istek, duygu ve fikirleri aktarmada yardımcı olurlar (Gökdayı, 2015: 1-2). İki şey arasında bağ kurdukları, karşılıklı münâsebet ve temas sağladıkları için ilişki sözleri de denen bu dil unsurları, deyim ve atasözlerinde olduğu gibi toplumun maddî ve manevî değerlerinin bütünü kültürünü, akide seviyesine ulaşmış inanışlarını, iletişimini, gelenek ve göreneklerini yansıtır (Erol, 2007:1). Nasıl deyim ve atasözlerinin geçmişi çok eskilere dayanıyorsa, kalıp sözler de çok eskilere dayanmaktadır. Geçmişten bugünlere kadar, bir durum karşısında kullanılan kalıp sözler; daha önce hiç karşılaşılmayan yeni bir durum için de kullanılabilir. Ayrıca çeşitli duyguları belli eden bu sözler, her toplum için birer hitap biçimi özelliği de gösterir.

Kalıp sözlerin her birinin bir anlamı, bazılarınının da birden fazla anlamı olabilmektedir. Dolayısıyla bu kalıp sözler de birden fazla anlamıyla kalıplaşmış dil birlikleridir. Gökdayı (2008:101-102), kalıp sözleri anlamına göre “*hayır dua ve iyi dilek bildirenler, küfür, beddua-ilenç bildirenler, duygusal tepkileri dile getirenler, selamlaşma bildirenler, ayrılık bildirenler, batıl inançları bildirenler, bir istek bildirenler, konuşanı veya dinleyeni yüceltme bildirenler, bir isteği kabul veya reddetme bildirenler, dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildirenler, genel bir davranış veya düşünce bildirenler, töre, gelenek ve kültürel*

değerleri yansıtanlar, dini inançları bildirenler, soru sorup cevap isteyenler, özür dileme bildirenler, sembolik olarak ödüllendirme bildirenler, minnet, teşekkür bildirenler” şeklinde kavram alanı temeline dayanan alt gruplara ayırmıştır. Hamza-nâme’de bu anlamlardan bazılarını karşılayan kalıp sözler şu şekildedir:

Hayır Dua ve İyi Dilek Bildirenler	
‘aleyke ‘avnullāh	76a/5
Allāh ḥayrlar vire	26a/15
Allāh ḳurtara	73b/16
Allāh ḳuvvetiḡ artura	80a/2
Allāh murādıḡ vırsün	8a/14
Allāh Te‘ālāya çoḡ ṣükr olsun	30b/1
berḥudār ol	26a/12, 79b/8, 80b/19, 107b/18, 109b/4, 114b/2
bi-ḥamdülillāh	58a/9
bi-iḡn-illāh	10a/1, 52b/2
ḡazān mübārek olsun	31a/15, 35b/14, 68b/12
ḥayr du‘ā	21b/12, 64b/19, 103b/8, 103b/10, 106b/5
in-ṣāa‘llāh	7b/10, 13b/21, 25a/14, 31a/10, 34b/6, 40b/2, 45a/10, 109b/16, 110a/9

Dini İnançları Bildirenler	
Benām(-i) Ḥudā	5a/4, 98a/17
fi-sebīli ‘llāh	103b/11
Ḥaḳ Te‘ālā	15a/7, 32b/19, 52a/5, 58a/2, 58b/19, 63b/14, 65b/8, 66a/6, 67b/1, 68a/15, 84b/9
Ḥallāḳ(-i)‘ Ālem	17b/7
va ‘llāh	112b/12
yā Allāh	21b/4, 21b/8, 29b/16, 32b/21, 41b/2, 87b/7
yā Ma‘būd	111b/11
yā Rabb	78a/15

Genel Bir Davranış veya Düşünce Bildirenler	
benī ādem	19a/16, 19b/7, 19b/10
cān ḥavliyle	12b/19, 25b/2, 27b/10, 62a/14
cümle ‘ālem	75a/14
el-ḥāşıl	21a/3, 103b/4, 109b/14
tīz ol-	57b/4

Soru Sorup Cevap İsteyenler	
------------------------------------	--

ne �alemdede	97a/16
--------------	--------

Konuřamı veya Dinleyeni Yuceltme Bildirenler

bendeniz	22b/21, 61a/10, 65b/12
cānum	61a/14
ciger-kuřem	10a/5, 22a/20, 23a/3, 31a/16, 31a/2, 31a/8, 35b/17, 42b/20, 47a/5, 47a/19, 59a/14, 64a/18, 65a/6, 92b/11, 102b/4, 104a/16, 112a/14, 112b/4
gözüm nürü	33b/17, 64b/15, 97b/10, 105a/2, 105a/13, 105b/6, 106a/5
velīyyu ʾllāh	105a/11

Duygusal Tepkileri Dile Getirenler

�aşk olsun	80b/11
�ayr ola	65b/6
ne �oř	18a/13

Selamlaşma Bildirenler

merhabā	35b/15, 99a/12, 106a/11, 110b/16
�aleyke selām	19a/20
�oř bulduđ	110b/16
�oř geldi	98a/13
�oř geldüñ	14a/7, 56b/14, 58b/13, 59b/21, 71b/4, 82b/16, 91a/14, 92b/9, 97a/17, 106a/11, 110b/16, 112b/14

Minnet, Teşekkür Bildirenler

Allāh kerīm	20a/14
Allāhu ekber	16a/10
�ok řükr	58b/19
el-�amdüli ʾllāh	5a/8, 19b/16, 32b/13, 34b/4, 45a/7
ha şöyle	50a/13, 64b/15, 112b/4
�akka řükrler idüp	78b/12
�akka yüz biñ řükrler olsun	112b/4
�udāya řükrler eyledi	15a/1, 28a/6, 45a/9, 76b/15
secde-i řükr	21b/11, 30a/14

Küfür, Beddua-İlenç Bildirenler

Hüdaya işmarladum

18a/11

Sonuç ve Değerlendirme

Eski Anadolu Türkçesi döneminde, Hamzavî tarafından anlaşılır bir dil, sade ve akıcı bir üslup ile kaleme alınmış olan Hamza-nâmeler Türk dili için de kıymetli eserlerdir. Taşdığı vasıf dolayısıyla bu eserlerdeki argo, atasözü, deyim, ikileme ve kalıp sözlerin saptanması ve söz varlıklarının ortaya konması gerekmektedir. Çalışma böyle bir amacı gerçekleştirmek üzere yapılmıştır.

Çalışmanın seyri içinde Hamza-nâmeler ve Hamza-nâme'nin 71. cildi hakkında bilgiler verilmiş, söz varlığı ile ilgili tanımlar yapılmış, açıklamalar doğrultusunda çalışmadaki söz varlığı saptanmıştır. Belirlenen söz varlığı unsurları, metinde buldukları satır ve sayfa numaraları ile birlikte tablolar halinde gösterilmiştir.

Buna göre Hamza-nâme'nin 71. cildinde tespit edilen söz varlığı unsurları ve sayıları şöyledir:

Söz Varlığı Unsuru	Sayısı
Deyim	364
İkileme	156
Kalıp Söz	49
Argo	14
Atasözü	5

Metinde en sık kullanılan söz varlığı unsuru 364 örnekle deyimlerdir. Hamza-nâmeler konusu itibarıyla tarihî ve menkıbevi özellikler taşıdığı için aynı deyimlerin metinde sıkça kullanıldığını görülür. 98 yerde tespit edilen “*na‘ra ur-*” deyimi metinde en sık kullanılan deyimdir. “*helāk it-*” 51 yerde, “*īmāna gelmek*” deyimi ise 42 yerde tespit edilmiştir.

Deyimler, söz dizimsel özellikleri bakımından değerlendirildiğinde daha çok kelime grubu yapısındaki örneklerin kullanıldığı görülür. Metinde deyimlerin yapısıyla ilgili sayısal veriler şöyledir:

Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri	Sayısı
Kelime Grubu Yapısındaki Deyimler	331
Cümle Biçimindeki Deyimler	33

Metinde görülen birçok deyim, günümüzde bugünkü Türkiye Türkçesinin dil özelliklerine bağlı olarak az çok ses değişiklikleriyle kullanılmaya devam etmektedir. Bunun yanında metinde, Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesinin ses, şekil ve anlam özelliklerine uygun “*āteş ur-*, *berķ ur-*, *ele gel-*, *kılıç arala-*, *na‘ra ur-*, *hāzır baş ol-*, *yabāna söyle-*” gibi birçok deyim belirlenmiştir. Ayrıca metinde, özgünlük taşıyan ve kaynaklarda yer almayan “*kalem*

eyle-, kulağın kalem kuyruğun ‘alem it-, naşib eline gir-, oturaç eyle-“ gibi pek çok deyim tespit edilmiştir.

Metinde deyimlerden sonra en çok tespit edilen söz varlığı unsuru ikilemelerdir. İkilemeler daha çok eş veya yakın anlamlı kelimenin tekrarıyla yapılmıştır. Ayrıca zıt anlamlı kelimeler ile yapılan ikileme ve aynı kelimelerle yapılan ikileme örnekleri de mevcuttur. İkilemelerin yapılışıyla ilgili sayısal veriler şöyledir:

Anlam İlişkileri Açısından İkilemeler	Sayısı
Eş veya Yakın Anlamlı Kelimelerle	76
Aynı Kelimenin Tekrarıyla	51
Zıt Anlamlı Kelimelerle	21
Yansıma Kelimelerle	8

Metinde görülen ikilemeler köken bakımından farklı özellikler göstermektedir. Hem Türkçe ve hem alıntı kelimelerle yapılan örnekler tespit edilmiştir. En çok Türkçe kelimelerle yapılan ikileme türleri mevcuttur. İkilemelerin kökeniyle ilgili detaylar şöyledir:

Köken Bakımından İkilemeler	Sayısı
Türkçe Kökenli İkilemeler	94
Yabancı Kökenli İkilemeler	54
İlk Sözcüğü Türkçe İkinci Sözcüğü Yabancı Kökenli İkilemeler	5
İlk Sözcüğü Yabancı İkinci Sözcüğü Türkçe Kökenli İkilemeler	3

Metinde tespit edilen ikilemelerin birçoğu az çok ses ve şekil değişiklikleriyle günümüzde de kullanılmaktadır. Ancak bu ikilemelerden 6’sı Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemine uygun ses, şekil ve anlam özellikleri içermektedir:

kendü kendüye	şokaş şokaş	urup urup
şına şına	ura ura	yap yap

Üçüncü sırada kalıp sözler gelmektedir. Kalıp sözlerde en çok hayır dua ve iyi dilek bildiren unsurlar bulunmaktadır. Metinde tespit edilen kavram alanı temeline dayanan kalıp sözlerin sayısal değerleri şöyledir:

Kavram Alanı Temeline Dayanan Kalıp Sözler	Sayısı
Hayır dua ve iyi dilek bildirenler	12
Minnet, teşekkür bildirenler	9
Dini inançları bildirenler	8
Selamlaşma bildirenler	5
Konuşanı veya dinleyeni yüceltme bildirenler	5
Genel bir davranış veya düşünce bildirenler	5

Duygusal tepkileri dile getirenler	3
Soru sorup cevap isteyenler	1
Küfür, beddua-ilenç bildirenler	1

Dördüncü sırada argo sözler bulunmaktadır. Hamza-nâme’de halka ait konuşma dili öğelerine sık sık başvurulduğu için argo söylemlere de tesadüf edilmiştir. Metinde bulunan 15 argo sözün 5’i argo deyimdir. Bunların 3’ü günümüzden farklı kullanıma sahiptir:

Argo Sözlerin Günümüzdeki Kullanımı	Argo Sözlerin Metindeki Kullanımı
canını cehenneme göndermek (yollamak)	cānı cehenneme git-
defterini dürmek	defter-i ‘ ömrün dür-
defterini dürmek	ţomarıñ dür-

En az bulunan söz varlığı unsuru ise atasözüdür. Atasözleri sözlüklerde kalıplaşmış bir vaziyette görülür. Yazılı ve sözlü ürünlerde bir kısım değişikliklere uğrayabilir ve konuşma diline yaklaşabilir. Bu bağlamda metinde kullanılan atasözleri günümüzde az çok değişiklikle kullanılmaktadır. Aynı anlamı içermesine rağmen söyleniş farklı atasözü kullanımları mevcuttur. Atasözlerinin günümüzde ve metindeki kullanılış şekilleri şöyle gösterebilir:

Atasözlerinin Günümüzdeki Kullanımı	Atasözlerinin Metindeki Kullanımı
At binenin, kılıç kuşananın	At binenün av alanun kılıç kuşananun
El için ağlayan gözden olur	El için ağlayan gözsiz kalur
Serçeden korkan darı ekmez	Serçeden korkan tarı ekmez
Davulun sesi uzaktan hoş gelir	Uzakdan dāvulun āvāzı ziyāde gelür
Yolcu yolunda gerek	Yol eri yolda gerek

Eser XIX. yüzyılda istinsah edildiği için bazı eklerin gelişiminin başlamış birçok ekin ise gelişimini tamamlamış olduğu ve kelimelerin kalınlık-incelik uyumu yanında ağırlıklı olarak düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun kullanıldığı görülür. Eserde, ki’li kullanımlar artmış, bağlaç olarak kullanılan kim soru zamiri yerini ki’ye bırakmıştır. Söz varlığı bakımından Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde sıklıkla kullanılan “ağır söz, kara yüz, acı acı tütünler, sert söyleme, ‘aşk ateşi” gibi mecazi ifadeler Hamza-nâme’nin 71. cildinde de geçmektedir. Anlatımı güçlendirmek, anlamı zenginleştirmek ve dili akıcı hale getirmek için diğer kelime türleri yanında deyimler daha çok kullanılmıştır.

Eserin telif ve istinsah edildiği dönemler dikkate alındığında, her iki dönemin dil özelliklerini yansıttığı görülür. Yazıldığı döneme bakılmaksızın istinsah edilen eserlerde bazı yazım yanlışlarının veya hatalarının bulunduğu bir gerçektir. Buna bağlı olarak eserde kelimelerin noktalarının eksik veya fazla fazla işaretlenmesi ile ilgili müstensihinden kaynaklandığı muhal, bazı yazım yanlışları vardır. Örneğin metinde 6a/17’de “gürz” kelimesi “güz”

şeklinde, 14a/1’de “zīra” kelmesi “zāir” şeklinde, 38a/6’da “yigirmi dört” sayısı “yigir dört” şeklinde yazılmıştır. Bunun dışında bazı ünlü ve ünsüzlerin yazılışında ve ikili bazı kullanımlarda yazım yanlışları, ikircikli ve tereddütlü yazılışlar mevcuttur. 6b/3’te geçen “ağdar-” fiili, 37a-18’de “ākdar-” biçimiyle yazılmıştır. “na’re” kelimesi 9 yerde Arap imlasına uygun bir şekilde yazılırken 116 yerde “nağra” biçiminde yazılmıştır. Benzer şekilde “zarb=darb, vuruş” kelimesi 33 yerde doğru imla ile 10 yerde “zarb” biçiminde yanlış imlalı olarak tespit edilmiştir.

Eser, Türkçe kökenli kelimelerden oluşan söz varlığı bakımından oldukça zengindir ve eserde bir kısmı kullanımdan düşmüş bir kısmı kullanılan arkaik özellikli “aņa, anuñ, artuq, bencileyin, beñille-, bir uğurdan, çöker-, dönder-, eñse, eyt-, kakı-, kañğı, kanı, taşra, sanç-, sencileyin, sendere-, şol, vazgel-, yaña, yazuq, yu-” gibi çok sayıda Türkçe kelime mevcuttur.

Kaynakça

- Adıgüzel, A. (2021). Hamza-nâme Adlı Eserin 72. Cildinde Türk Dil Tarihinin Gelişim Seyri. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 387-404.
- Akın, E., Karakaş, R., Tarhan, H. (2018). Orhan Kemal’in “Baba Evi” Romanına Söz Varlığı Açısından Yaklaşım, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi Volume: 40, Winter: 81-91.
- Aksan, D. (2006). Anadilimizin Söz Denizinde, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan D. (2018). Türkçenin Sözvarlığı, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1988). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Aktan, B. (2016). Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Albayrak, N. (1997). “Hamzanâme”, TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul: C. 15, Diyanet Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2015). Türkçenin Grameri. Ankara: TDK Yayınları.
- Beyzadeoğlu, S. (1999). Divan Şiirinde Bir Deyim: Taş Yatur. Türk Edebiyatı Dergisi, S. 269: 55-56.
- Bilik, N. (2006). Türkçe ve Urduca Atasözlerinin Biçim ve Kavram Özellikleri Bakımından Mukayesesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çobanoğlu, Ö. (2004) Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü. Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Erol, Ç. (2007). Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökdayı, H. (2015). Türkçede Kalıp Sözler. Ankara: Kriter Yayınevi.

- Gökdayı, H. (2015). Türkçede Kalıp Sözler. Bilig/44 (Haziran 2008): 89-110.
- Hengirmen, M. (2002). Türkçe Dilbilgisi. Ankara: Engin Yayınları.
- Işıklar, Z. (2018). Retorikte Dili Doğru ve Etkili Kullanma Yolları(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, Z. (2004). Eski Anadolu Türkçesinin Türk Dili Tarihindeki Yeri. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten Cilt 52 Sayı: 2004/2: 99-105.
- Korkmaz, Z. (2010). Gramer Terimleri Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). Türkiye Türkçesi Grameri. Ankara: TDK Yayınları.
- Özkan, N. (2002). Gizli Dil Olarak Argonun Fonksiyonu Üzerine, Türk Kültüründe Argo (Ed. Emine Gürsoy-Naskali ve Gülden Sağol) SOTA Yay., Haarlem-Hollanda.
- Parlatır, İ. (2008). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Sağlam, M. Y. (2011). Atasözü ve Deyimlerde İmgelem. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 8(1): 45-51.
- Şiraliyev M. Ş., Azerbaycan'da İşlenen Argolar, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, Ankara: Arıkara Üniv. Basımevi. 1966, 127-141.
- Topaloğlu, A. (1992). Dil Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Türkçe Sözlük (2011). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Vardar, B. (2002). Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yastı M. (2007). Türkçe Deyimlerde Geçen İkilemelerin Ses ve Şekil Özellikleri. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 21: 51-87.
- Yelten, M. (2013). Hamza-nâme'nin Yeni Ciltleri ve Okunma Mekânları. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/9 Summer: 151-165.
- Yelten, M. (2013). Türk Edebiyatında 15. Yüzyıldan Bir Nesir Kesiti Olarak Hamzanâme'nin Hitap Ettiği Zümreler. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/13 Fall: 179-247.

İnternet Kaynakları

Kubbealtı Lugatı, <http://lugatim.com/30.09.2021>

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/30.09.2021>